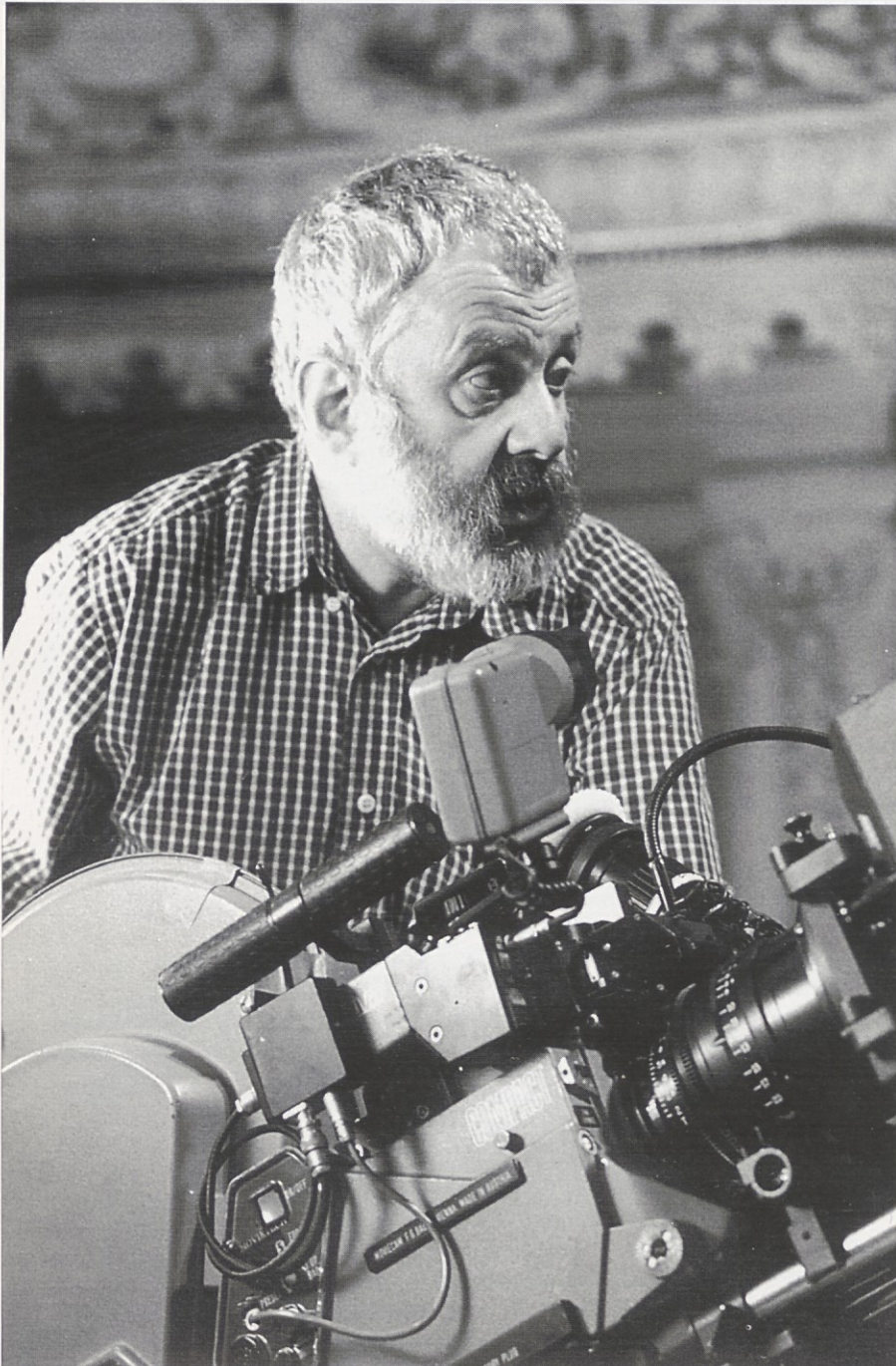

mike leigh

Intervju z Mikeom Leighom je potekal v Sarajevu v času mednarodnega filmskega festivala, na katerem je Mike predstavil svoj zadnji film *Narobe Svet* (Topsy Turvy). Sedela sva v nekem baru poleg Miljacke pri temperaturi 40 stopinj. Poleg naju se je neki tip po celem telesu hladil z vodo iz gumijaste cevi, kar je Mikea še posebej prevzelo, ko je govoril o dogodkih, ki jih sam prestavlja na platno (to je razvidno tudi iz intervjuja). Sicer pa sva se pogovarjala o precej splošnih stvareh, kar je mene pritegnilo bolj, kot če bi se ustavljala pri posameznih elementih določenih filmov. Pri Mikeovih filmih namreč težko izpostavljaš režijo ali ji daješ prednost, ker se posebnost njegovih filmov izraža pri njegovih igralcih, igri, oziroma v prezentaciji človekovega vsakdanjega vedenja. Zato tudi snema filme na način, kot jih že od svojega ranega začetka: brez vnaprejšnjega scenarija in samo z improvizacijo. Peter Greenaway ga je na gostovanju v Ljubljani označil za začetnika manifeste Dogma že dolgo pred Von Trierjevo družino, ki je ta način šele leta 1995 spravila na papir in ga kasneje realizirala. Ko so Mikea spraševali o njegovem bodočem filmu, ni znal povedati ničesar. Rekel je, da ne ve, kakšen bo, niti o čem točno bo. To bo vedel šele, ko bo film končan.

Ko sva se pogovarjala o imenih filmske preteklosti in sedanosti, je omenil režiserje, s pomočjo katerih je gradil samega sebe: "Jean Renoir, Ozu, Kurosawa, Satyajit Ray, do neke mere Fritz Lang, Billy Wilder – v nekaterih pogledih, določeni aspekti Eisensteina, ki so pomembni zame kot za režiserja, seveda francoski novovalovski režiserji šestdesetih, ki so me navdušili, ker so delali filme o življenju na ulicah, Ermanno Olmi. To so imena, a fantje so delali filme, s katerimi se lahko povezujem. In to mi je pomagalo, da se lahko osredotočim na stvari, ki jih imam rad."

Mikeov odnos do filma – da je ves čas priklenjen k njemu – sem najprej samo opazila. Opazovala sem ga, še preden sem se mu prvič približala. Večino v Sarajevu preživetega časa je gledal filme, kar počno le redki od pomembnih gostov, ki se znajdejo v podobnem položaju, in z neprecenljivo odprtostjo govoril o njih. Brez potrebe, da bi do njih vzpostavil nekakšno držo in jo premikal iz kraja v kraj, od enega sogovorca do drugega. In čutil si, kako dobro se počuti brez prisotnosti nekega glamourja velikih festivalov.

Skrivnosti in laži

Delali ste televizijske filme in gledališke igre, na koncu pa ste se popolnoma posvetili kinu. Trije različni pristopi režije in tri različne umetniške prakse. Ali se nameravate posvetiti še kakšni vrsti umetnosti?

Filme za televizijo sem delal kar precej časa. V tistem obdobju je bil edini prostor, kjer si lahko delal filme, televizija. Celovečercem nisi mogel delati. Nihče jih ni mogel. Kar pomeni, da pravzaprav nisem delal za televizijo. Kar sem delal za TV, so bili dolgotražni filmi, kot da bi bili celovečerci. Tako pravzaprav nimam izkušenj z delom za TV kot tako. Glede filma in teatra ni dvoma o moji strasti. Moja prva ljubezen je film. Gledališče je nekaj, kar počnem tu in tam, v zadnjem času skoraj nikoli. Zadnje gledališko igro sem naredil leta 1993. Kar pomeni, da me teater niti toliko ne zanima. Zaljubljen sem v filmsko ustvarjanje, in to bom počel toliko časa, dokler bom lahko. Tudi glede drugih umetniških form imam nekaj izkušenj. Lahko rišem in slikam, in ko bom star in ko ne bom mogel početi ničesar drugega, bom mogoče slikal na platno. Ampak, ne vem. Zaenkrat je moja največja pozornost namenjena filmu. To je moj medij.

Kakšno razliko vam predstavljata različna jezika filma in gledališča?

Film se ukvarja s časom na drugačen, bolj tekoč način. Pri teatru gre za nekakšno institucijo teatra, kar se meni nekako ne zdi združljivo. Dejstvo pri filmu je, da greš lahko ven, v svet, in kreiraš realnost, kar se meni zdi zelo vznemirljivo. Gre preprosto za dva različna medija, ki imata nekaj skupnih značilnosti, a sta si različna. Razlike so zelo očitne, zanje pa jaz nisem kompetenten. Stvar, ki jo imam rad pri filmu, je, da potuje. Film, ki sem ga naredil pred osmimi leti, kot je *Goli*, pride v Sarajevo in še vedno živi. Nekateri ljudje ga še vedno doživljajo. In srečujem ljudi, ki so videli moje filme na čudnih mestih po svetu. Mislim, da je to zelo vznemirljivo. Moja vrsta teatra tega ne počne. Ko je narejena, je tam, in potem je končana.

Film *Narobe svet* je poln izumov, v njem celo zasledimo prvo fazo režije. Katero iznajdbo ste po svojem mnenju vnesli v filmsko režijo, kaj ste novega dodali kinu, kar ste pogrešali pri drugih režiserjih? Mislim, da je name najbolj vplivalo, ko sem kot otrok in odraščajoč najstnik gledal filme: v času, ko so bili

edini filmi, ki si jih lahko videl v mestu, kjer sem odraščal, Manchesteru, ameriški in angleški filmi. Nikoli nismo videli evropskih filmov ali filmov iz Azije: Kitajske, Japonske, Indije ali Rusije. Ko sem gledal filme, sem razmišljal o tem, da bi rad naredil film, v katerem bi bili ljudje takšni, kot so v resnici. Ali ne bi bilo fino, če bi lahko videl film, kjer imajo stvari vsebino vsakdanjega življenja? Zato delam takšne filme, odkar sem začel snemati. Ko sem bil star dvanajst let, v Manchesteru, je umrl moj dedek. Njegov pogreb je bil na dan, ko je močno snežilo. Bilo je decembra 1955. Zunaj je bilo zelo mrzlo in naokoli vse polno snega. V hiši so moški po stopnicah prinesli krsto in vsi ljudje so stali na hodniku. Star sem bil dvanajst let in spominjam se, da sem razmišljal o tem, kako dober film bi to lahko bil – in da bi ga rad posnel. Nisem razmišljal o tem, da je to tisto, kar si želim početi – da si želim snemati filme.

Vaša percepcija je že nekakšen film ...

Ja. Nekako ironično. On to počne, midva pa imava intervju, nekako smešno. In to je tema mojih filmov.

Tako ste pri dvanajstih letih prvič zaznali željo po filmanju.

Takrat sem prvič začel sanjati o filmu. Do njegovega začetka je bilo še daleč. Šel sem v London in se učil za igralca. In zelo hitro prešel k filmskemu igranju. Igral sem v nekaj slabih filmih – samo zato, da sem lahko bil tam, da sem lahko čutil, kako je tam. Šel sem v filmske šole, prav tako sem šel v umetniške šole, kjer sem risal in slikal, in na koncu spet v filmsko šolo. To sem delal skozi vsa šestdeseta. Naredil sem nekaj kratkih filmov, nato pa kar precej teatrskih del, dokler nisem dobil priložnosti, da posnamem film. Moj prvi film, narejen v letu 1971, se imenuje *Bleak Moments*. Je zelo intimen, zaseben film o človeških odnosih. Nekakšna tragikomična slika ljudi in razmerij.

Mi lahko poveste, zakaj kratki filmi niso več zanimivi za že uveljavljene režiserje?

Jaz kratke filme obožujem in sem jih naredil kar precej. Tudi pred kratkim. Mislim, da ne gre za nikakršen umetniški vzrok; vzrok je predvsem v tem, da jih ljudje nočejo prikazovati. Ampak jaz verjamem v kratke filme, mislim, da so krasni. Njihova forma je enako pomembna kot dolgotražni film.

Narobe svet

Vaši filmski značaji se mi ne zdijo niti malo pretirani, kot morda mislijo nekateri. Zdi se mi le, da stvari-simptome, ki jih ljudje proizvajajo vsak dan in v vsakem odnosu, naredite transparentne. Kako reagirajo ljudje, ko prepoznajo vedenje, ki jim je lastno? Se z njim identificirajo in začutijo svoje problematično (simptomatično) vedenje ali se samo zabavajo ob gledanju? Čeprav je lahko smešno ravno zaradi prepoznavanja tega, kot izogib groze.

Odvisno od občinstva in njegovega soočenja s temi stvarmi. Nekateri ljudje se prepoznajo, ali pa prepoznajo svoje sosede ali družino. Nekateri ne. Včasih je zelo smešno: vidiš nekoga, ki je izrezan lik iz filma, in ti pove, da v to pravzaprav ne verjame. To se zgodi, ker ljudje ne vidijo samih sebe, takrat nekako izginejo. Ljudje se soočajo s stvarmi na zelo različne načine.

Imate z igralci težave pri igranju teh simptomov – kadar jih v sebi ne morejo prepoznati?

Ne, nimam nobenih takšnih težav. Igralci, s katerimi delam, so zelo inteligentni in sofisticirani. Igralci s smislom za humor, ki razumejo, kaj počnemo. Delam s takšnimi igralci, ki uživajo pri ustvarjanju značajev na ta način. Če bi delal z igralci, ki bi imeli takšne težave, ne bi bili dobri, ker tega ne bili sposobni. Včasih ljudje naredijo veliko hrupa okoli tega, kako neresnično je bilo nekaj videti v filmu, zelo dobro pa veš, da je bilo o njih. Nekaterim je to všeč. Nekateri rečejo, da se jim ne zdi smešno. Resno. Mi pa rečemo, ja, ampak nekatere stvari so smešne. In spet odgovorijo, da ne, da so problemi v življenju precej bolj resni. Nekateri ne dojamejo. Nimajo smisla za humor. Nekateri imajo zablokirana čustva, zato ne znajo vzpostaviti povezave z njimi.

Nekje sem prebrala intervju, ki so ga sestavljali poslušalci. Neki igralec bi želel delati z vami, vi pa ste rekli, da mora narediti inteligenčni test, da vas nekako najde in vam pusti sporočilo. Kaj se je zgodilo?

Intervju je potekal na internetu, zelo hitro, saj vprašanja prihajajo ves čas, tudi v tem času, ko pišeš odgovor na prejšnjega ... Nekdo je napisal: hočem delati z Mikeom Leighom. Kako naj ga najdem? In sem rekel, da vsi vedo, kje sem. In ta tip je bil iz Londona. Vsi vedo, kako me najti. To ni nič posebnega. Ti me lahko najdeš, če me hočeš. Zato sem to rekel. Da je inteligenčen, če me najde. Nimam pojma, kaj se je zgodilo. Lahko da me je

našel, nisem prebral vseh stotih pisem, ki so prišla, in jih tudi ne bom, dokler ne bom začel snemati filma. Morda mi je pisal, ne vem. To ni tako pomembno.

Kakšen je vaš odnos do novih igralcev, poleg tega, da se kar nekaj igralcev v vaših filmih ponavlja?

Delam le z nekaterimi istimi igralci, a kot lahko vidi vsak, je tudi veliko novih. Moj odnos do njih je zelo pozitiven. Vedno posvetim veliko časa srečanju na avdiciji za igralce. Zato rad delam z novimi igralci, ki pridejo mimo. Tako je vedno.

Ali ste kdaj izkusili podobne stvari, kot sta jih Gilbert in Sullivan, ste kdaj prišli v takšno vrsto konflikta z glasbenikom, ki je delal za vas, kot to prikazujete v filmu?

Vedno sem imel dobre odnose z ljudmi, ki so delali glasbo za moj film. Pravzaprav sem v dobrih odnosih z vsemi, ki delajo pri filmu. Še posebej uživam, ko pride do kasnejše faze produkcije, ko dodajaš glasbo, delaš s skladateljem. To se mi zdi zelo vznemirljiv in zelo spodbuden del postopka. Takrat šele prvič vidiš film, ko je dodana glasba, ko pride film skupaj. Nikoli nisem imel konflikta, kot ga je imel Gilbert s Sullivanom, oziroma take vrste kreativnih napetosti.

Za film ste se pripravljali dve leti, igralci so vadili šest mesecev, preden ste začeli s snemanjem. Natančnost in preciznost sta vaši vrlini, kot sta bili tudi pri Kubricku. Poleg tega je bil vaš film premierno prikazan v Benetkah leta 1999, ko so bile Kubrickove *Široko zaprte oči* otvoritveni film festivala. Lahko v vajinem pristopu k filmu prepoznate kakšne podobnosti?

Mislím, da je bil Kubrick veliki režiser preciznosti, ki je šel do roba. V tem ga spoštujem in se v veliki meri identificiram z njim. Mislím, da je zelo dober režiser. Ne mislim, da so bile *Široko zaprte oči* nujno njegov najboljši film, ampak to ni pomembno ... Dokler gre, seveda. Dejstvo je, da ni nikoli pristal na kompromise. In jaz poskušam delati enako.

Kako potem gledate na druge režiserje, ki ne posvetijo toliko časa pripravam in igri ter ponavljanju prizorov? Ogromno režiserjev tega ne dela, delajo zelo hitro in vseeno delajo briljantne filme. Pri vsakem režiserju, čigar film je na koncu dober ali ne, kar ni pomembno, obstaja veliko različnih načinov, da nekaj ustvarijo. Tako se je pač zgodilo, da moj film, moja tematika, mora iti skozi tako dolg proces. Ampak ogromno režiserjev po svetu in v zgodovini filma, ki delajo hitro in spontano, vseeno naredi dober film. Odvisno od režiserja in tematike. Nikoli ne bi rekel, da nihče ni dober, ker nihče ne dela na takšen način kot jaz.

Katere tuje in domače režiserje najbolj spoštujete? Imate kakšne stike s Kenom Loachem?

S Kenom Loachem se pozna, sva si všeč in se spoštujeva. In se vedno zabavava ob dejstvu, da v nekaterih delih sveta ljudje vidijo najine filme kot zelo podobne, čeprav gre v bistvu za zelo različne vrste filmov. Loach je dober primer režiserja, ki dela zelo hitro, brez kakršnih koli priprav, in dosega zelo dobre rezultate. Preprosto naredi vtis.

Glede tujih režiserjev ... Danes sem videl film Zhanga Yimouja, za katerega mislim, da je odličen režiser. In kasneje si nameravam ogledati film, ki ga je naredil Wong Kar-Wai. Za oba mislim, da sta neverjetno dobra režiserja, kot je tudi Chen Kaige. Na različne načine gojim veliko spoštovanje do Pedra Almodóvarja. Težko je pokriti vse, ker se po svetu dela veliko zanimivih stvari.

Zgodovina filma vam zelo veliko pomeni in se vam zdi tudi zelo pomembna za film sam. Obstaja pa kar precej filmov, pri katerih te spreleti občutek, da njihovim režiserjem zanj ni kaj preveč mar ...

Slikar mora upoštevati Rubensa, Tintoretta, Vermeerja, Picassa in Mondriana. Odvisno od tega, kaj ga zanima. To je povezano s kulturnimi, umetniškimi in socialnimi koreninami. Meni se zdi naravno, če delaš filme, da jih tudi gledaš. In če že gledaš filme, ne vem, kako lahko gledaš samo novejšje filme. V trenutku, ko jih gledaš, so to že filmi iz preteklosti, pa čeprav so iz lanskega leta. Ne vem, kakšen smisel je v tem. Ni ti treba marati vsega. Meni recimo veliko filmov niti malo ni všeč. Niso mi preveč všeč Antonionijevi filmi in tudi ne vsi filmi Ingmarja Bergmana, le nekateri od njih. Nista moja najljubša režiserja. Zelo mi je recimo všeč Buster Keaton, Charlie Chaplin pa me ne zanima preveč.

A vseeno imate občutek, da jih morate videti ...

Rad gledam filme. Včasih vidiš nekaj, kar te zelo pritegne, drugič ti je nekako zanimivo, ampak ... Sem prisilen filmski gledalec, ker je to del postopka ustvarjanja filma. To je naravno.

So filmi, ki jih ustvarjate, del vaše biografije ali pobirate zgodbe na ulicah in pri sosedih?

Oboje. Vedno so avtobiografski, na neki način. A nikoli niso, oziroma skoraj nikoli, neposredne biografske, resnične zgodbe mojega življenja. Osebne in avtobiografske so v smislu, da se posvečajo odnosom, vzdušju, družinskim zadevam ... Da se nanašajo na svet, ki ga poznam.

Nekateri vaši filmi (npr. *Življenje je sladko*) se meni osebno večino časa ne zdijo zabavni, saj te postavijo v situacijo, iz katere ponavadi bežiš.

Ravno to vzdušje naredi ta film v celoti avtobiografski. Tudi ta film, poleg mojih drugih, je film zame. Nisi samo otrok, ampak tudi roditelj. V času, ko sem delal ta film, sem imel majhne otroke. Vse te stvari se pojavijo v filmu. In v vseh mojih filmih, vključno z *Narobe svetom* in predvsem *Golimi*, so na nek način avtobiografski odstopi.

Like v vaših filmih ste sami označili kot zelo podobne. Mi lahko opišete te podobnosti?

Mislím, da ne gre za podobnost, to bi bilo preveč enostavno. In če sem to rekel včeraj zvečer, ni točno. Mislím, da je v mojih filmih cela vrsta tujcev, cela vrsta oseb, ki sprašujejo stvari, ki so zafrustrirane s stvarmi, takimi kot so, in izzivajo *status quo*.

Narobe svet je vaš prvi "period film". Imate kakšne načrte za drugega, ker sem opazila, da imate precejšnje zanimanje zanj?

Pravzaprav to ni bil moj čisto prvi *period* film. Prejšnji tovrsten film so bile *Karieristke*. Če si ga videla, veš, da je bil pravzaprav delno *perioden* film. Zaenkrat imam namen narediti sodoben film. Ampak ne vem, bom videl, razmislil. Zaenkrat še ne poznam odgovora.

V nekaterih vaših filmih, predvsem v *Golih*, se pojavljajo vprašanja o veri in Bogu. Kakšen je vaš odnos do vere? Religija kot taka v mojem življenju ne igra nobene vloge. V terminih religije sem nevernik. Nimam je in je ne prakticiram. To je nekaj drugega od spiritualnosti. Nedvomno verjamem v spiritualno razsežnost človeštva in vseh človekovih doživetij. In to se izraža v mojih filmih. Rojen sem bil v židovskem družbenem okolju. Čeprav imam kulturni čut za izvor, nimam nikakršnega religioznega življenja – kar pa se ni manifestiralo neposredno v mojih filmih. Čeprav se nekateri pritožujejo

nad tragikomičnim pogledom na nekaterih mestih v mojih filmih, ki je včasih v svojem duhu židovski. Ampak to je stvar interpretacije. Tega ne počnem zavestno ali namerno, ampak tako ljudje to vidijo.

V *Narobe svetu* gre za vrsto teatra, ki je na meji med gledališko igro in opero. Lahko opišete priprave na film, ki se dogaja ob koncu 19. stoletja, z različnimi kulturami, in ki ne temelji na nobenem daljšem zapisu ali pripovedi ...

Raziskali smo različne stvari. V množini govorim, ker mislim na vse, ki so bili vpleteni v raziskovalni proces, vključno z igralci. In raziskali smo – poleg glasbenega, gledališkega in literarnega aspekta filma – religijo, politiko, socialno ekonomske okoliščine, Veliko Britanijo, hrano in vzorce vedenja. Vse, kar lahko imenuješ, smo raziskali. Istočasno smo, kar je značilno za vse moje filme, veliko delali na usvarjanju likov. Nekateri osebe so zelo previdno raziskani portreti resničnih ljudi, ki so zares živeli. Kar nekaj oseb pa je izmišljenih, po konvencijah, po pravilih, ki bi bila verjetna in resnična za tisti svet. Kot vedno smo veliko delali na likih. Individualno delam z vsakim igralcem. Veliko improviziramo. Improvizacija jih pripelje naravnost v dogajanje filma. Veliko igralcev je delalo na petju, plesu in podobno. Sodelovali smo vsi, oblikovalka, kostumografka, jaz z igralci, da so znali uporabljati pravilne stvari. Na splošno smo naredili vse to. Zelo natančno smo študirali zgodovino teh dogodkov. In moje delo je, da izdelam pravilno strukturo za film, da lahko začnemo snemati. In znotraj te strukture končno z vajami zgradimo vse prizore in jih posnamemo, enega za drugim. •

Narobe svet